

DE GENTSE NAPOLEONISTEN EN HUN BUITENISSIGE UIT- VAARTGEBRUIKEN

Het komt er niet op aan of u in Napoleon een geniale strateeg, een doorgewinterde staatsman, een gewiekste diplomaat of een wijze wetgever ziet. Of hem voor een gewetenloze oorlogsmisdadiger verslijt; een kerel die onmetelijke landstreken te vuur en te zwaard verwoestte; miljoenen mensen de dood injagend en evenveel gezinnen in de afschuwelijkste ellende stortend. Kortom een wangedrocht dat door een onbekend gebleven eigentijdse poëet op een zo brutale als gevatte wijze geportretteerd werd :

Prenez le sang de Robespierre,
Les os, le crâne de Tibère,
Et les entrailles de Néron
Vous aurez un napoléon. (1)

Een portret dat evenwel niet verhinderd heeft dat steeds, nu zowel als vroeger, ontelbare massa's mensen het "monster in uniform" blijven verafgoden zijn. Mensen die de herinnering aan de man in woord en in beeld levendig hielden : in boeken vol lofzangen; in bibliotheken vol documenten en andere geschriften; in kabinetten vol prenten en gravuren; in musea waarin taferelen herinnerd aan en portretten van de keizer de wanden stofferden; in rijke verzamelingen volksprenten en santjes-wolle die dikke albums vullen; in besloten interieurs waar beelden en beeldjes van alle slag elkaar staan te verdringen. Weet u dat - om maar een enkel voorbeeld aan te halen - de toneelspeler/film-artiest/leraar/regisseur Robert Manuel geen voet op de planken zou willen zetten of voor de cameralens verschijnen zonder een beeldje van de keizer op zak te hebben ? Zijn amulet. Zijn talisman. Zijn fetisj. Zijn schapulier. En, maak u geen zorgen, geen twee keren hoefde hij hetzelfde stukje beeldhouwwerk mee te nemen want zó talrijk is zijn collectie napeleontjes. Geloof mij vrij : in Frankrijk lopen ontelbare Manuels door de steden en dorpen. En, als ik u raden mag : spreek maar liefst geen kwaad van l'empereur. Dat stellen ze geenszins op prijs. En als het gebeurt dat ze zijn daden afkeuren, dan doen ze dat met hun lippen, maar nooit met hun hart.

Bij wie Napoleon steeds en onvoorwaardelijk in de bovenste lade gelegen hebben, waren degenen die met hun volle goesting jaren achtereen, gepakt en gezakt van het ene slagveld naar het andere gemarcheerd hadden; voor hun afgod alle mogelijke ellende en gevaar hadden doorstaan; niet zelden krijgsgevangen waren gemaakt of verminkt voor de rest van hun leven naar de weldadigheid verwezen. Ik geef grif toe : meestendeels overladen met eretitels en eretekenen; dingen waarmee ze, in onze ogen althans, "vet" waren.

Nochtans, nauwelijks teruggekeerd in hun haardsteden zochten ze elkaar op, belegden in hun stamkroegen samenkomsten met als uiteindelijk doel een volwaardige maatschappij te stichten waar ze vrij, vrank en ongestoord hun beleefde oorlogsavonturen konden herdenken en herkauwen en - dat zal hoofdzaak worden - de op Sint-Helena treurende "meester" in hun meditaties betrekken. Praktisch iedere tussen Schelde en Maas gelegen stad stampte, de ene al wat eerder dan de andere, een dergelijke vereniging uit de grond.

Brugge was de eerste plaats om reeds in 1815, dus een paar dagen na de slag bij Waterloo, met zijn *Société de vieux soldats* voor de pinnen te komen. Met een tijdruimte van enkele jaren volgden sprongsgewijze Leuven (1819), Antwerpen (1833), Brussel (1838).

Gent zou nog drie jaar wachten om zijn eigen *Société philanthropique*

DOODKAART Model-A (1841-42).

J. F. Van Laerebeke was de eerste die de eer genoot met een doodkaart begraven te worden. Het passe-partout van de kaart staat op naam van L. Defferrez. Vanderhaeghe-Maya drukte de tekst. Wat er naderhand met het drukwerk gebeurd is, is een duistere zaak. De naam van de drukker werd geschrapt en vervangen door die van C. Dubois, lithographe à Gand. Dubois' tussenkomst moet niet erg naar waarde geschat geweest zijn want ook zijn naam moest eraan geloven. Wat bleef er anders over dan te gaan aanbellen bij Defferrez ? (G.U.B. - G. 19642)

des frères d'Armes de l'Empire français boven de doopvont te houden. In de Gazette van Gent van 30 juli 1841 lezen we : "Een nieuw genootschap de benaming aengenomen hebbende van Maetschappy der Oude Dienaren van Napoleon heeft zich hier den 25 dezer in de herberg 'het Blauw Lam' op den brabantdam ingericht."

Nu pas zou de bal aan het rollen gaan. In 1843 volgden Ieper, Hasselt en Aalst Gents voorbeeld. Menen deed het in 1845, Oostende in 1846, Torhout in '47, Zottegem in '49. Een jaar of zo daarop blijkt het dat nog een resem andere steden, gemeenten en dorpen een soldatenbond rijker waren : Mechelen, Izegem, Oudenaarde, Deinze, St.-Niklaas, Dendermonde, Lokeren, St.-Jans-Molenbeek, Evergem, Tienen. Zulks wat het Vlaamse land betreft. Minder voortvarend blijkt Wallonië geweest te zijn, want slechts Luik, Verviers, Doornik, Visé, Ath, Bergen en Dinant hadden er iets voor gevoeld Napoleontische clubs en clubjes op te richten.

De Gentse "Société" leefde van 1841 tot omstreeks 1873. Na de ontbinding ervan belandde het volledig (?) archief in de Universiteitsbibliotheek vanwaar het overgebracht werd naar het Stadsarchief. Daar berust het nog : 7 min of meer zorgvuldig bijgehouden registers en enkele losse papieren. Dank zij het bestaan van die waardevolle documenten is het mogelijk de handel en wandel van onze oud-gedienden, die zich zelf zo fier als een gieter en zo hovaardig als een pauw *Napoleonisten* (naar het Frans *Napoléonistes*) noemden, uit de doeken te doen. Jammer genoeg is het met hun bibliotheek en hun museum(pje) heel anders vergaan; doch hierover vernemen we verderop wat meer.

Of we alles zo maar goedgunstig moeten slikken wat over dat museum verteld en geschreven werd ? Bijlange niet, alhoewel we moeten toegeven dat er zelden rook zonder vuur is. Voor onze ijverige verzamelaars zullen al die bijeengegaaarde curiosa voor meer dan 100 % echt origineel geweest zijn. Die overtuiging, ja, dat geloof - in ieder geloof kan men inderdaad zalig worden - maakte ze aartsgelukkig. Een kinderlijk genoeg dat we de "grogards" (2) beslist niet mogen ontzeggen.

De Vereniging

Op 5 mei 1821 overleed Napoleon op het eiland Sint-Helena. Op 16 oktober 1840 overhandigde de Engelse Overheid 's keizers stoffelijk overschot aan de prins de Joinville die het met het fregat *Belle Poule* naar Frankrijk overbracht. Aankomst te Cherbourg op 8 december. Te Parijs op 14 december.

Hadden de Gentse Oud-Strijders op die inderdaad historische decemberdag gewacht om uit hun 25 jaar durende lethargische slaap gewekt

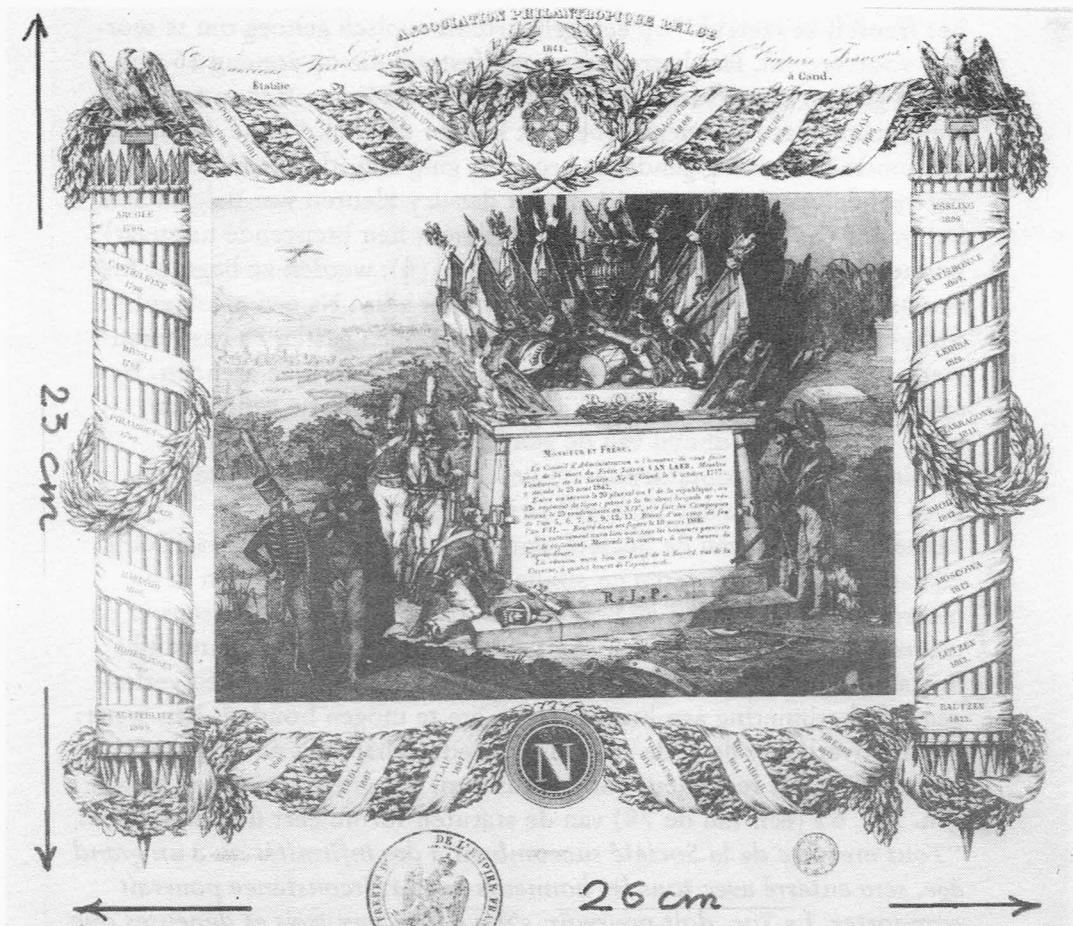
te worden ? Misschien. Misschien niet.

Wat er ook van zij staken in het voorjaar van 1841 een dertigtal Oudsoldaten de koppen bijeen om zonder dralen een *Société dite des Frères d'armes de l'Empire de la Ville de Gand et de la banlieu* te stichten. Het loont voorzeker de moeite eens na te gaan uit welke lagen van de bevolking die mensen afkomstig waren : handwerklieden, beambten, burgers, militairen. Dus vogels van diverse pluimage. Aan de gemeenschappelijke tapkast - het was daar dat het kind geboren werd - treffen we echt broederlijk verenigd aan : een handlanger, een koetsier en een borstelmaker; een bleker, een ketellapper en een vrachtvoerder; een tuinier; twee bruggedraaiers en een houtdraaijer; twee herbergiers - wat ongehoord weinig is -; een brouwer en een ouwelmaker; een oktrooiontvanger en een treinoverste; een goudsmid en een graanmeter; een wapen- en een schermmeester (wat is het verschil ?); een drukker en een horlogemaker; een fabrikant van cilinders en een andere van ik weet niet wat; een verver; een vearts en een rentenier; twee beambten; drie gepensioneerden en drie militairen.

Het "genootschap" was blijkbaar onder een goed gesternte geboren want in het nummer van 18 aug. van dezelfde krant weet men te melden dat "De plechtige aanstelling van het Genootschap der Waepen-Broeders van het Keyzerryk over enkele weken alhier opgericht en reeds 150 leden tellende, heeft eergisteren (15 aug. geboortedatum van de keizer) naer middag in Picardien (Hooiaard) alhier plaets gehad". Op 17 okt. werden de statuten van de nieuwbakken vereniging met algemeenheid van stemmen goedgekeurd. En meteen in boekvorm uitgegeven. De brochure telt 24 bladzijden en draagt een titel de zelfbehaaglijke Napoleonisten overwaardig : "Status de la Société fraternelle et philanthropique des Anciens Frères d'Armes de l'Empire français établie à Gand le 25 juillet 1841 sous la devise 'soldats vous avez rempli mon attente, Napoléon'. Gand, Imprimerie de *Vanderhaeghe-Maya*, Rue de Brabant, n° 12." (3)

Ons verhaal enigszins vooruitlopend houden we eraan te vermelden dat dit stichtingslid niet alleen de onbaatzuchtigste broeder van het gezelschap was maar bovendien degene die zijn laatste adem uitblies lang (1879) nadat zijn geliefde Société ter ziele gegaan was. Een ding moet van onze broeders toch gezegd worden : ze hadden een "broertje" dood aan het leveren van half werk.

Het is nogmaals de Gazette van Gent die het geval ten onzen bate en plezier aan het krantepapier toevertrouwde. In een nogal omstandig bericht (19 nov.) vergast het blad ons onder de titel van "Broederlyk en menschlievend Genootschap der Oud-gediende Wapenbroeders van

DOODKAART Model-B (1842- ?1846).

Voor mijn part een van de mooiste der 6 kaarten. Voor het passe-partout zorgde de vakkundige steendrukker P. Vande Steene. Wie de tekst drukte wordt in alle talen verzwegen. Misschien Vanderhaeghe-Maya. Het is het enige model dat gedeponeerd werd. *Joseph Van Laer* mocht zich een geluksvogel noemen want hij werd met 2 soorten kaarten begiftigd. Die van model-A nodigt uit tot de bijwoning van de zielmis : "Vous êtes priés d'assister au service funèbre qui sera célébré Samedi 27 Août 1842 à huit heures du matin à l'église de St. Bavon.. (...) muni de tous les secours de Notre Mère la Sainte Eglise".

De kaart van model-B nodigt uit tot de bijwoning van de begrafenis. (G.U.B. - Arm 4104).

het fransch keyzerryk” op een gebeurtenis typisch genoeg om te worden voortverteld. Het betreft een manifestatie die op zondag 16 nov. plaats greep : een afvaardiging van het Brussels Genootschap zou de Gentenaars met een vriendenbezoek komen vereren. “Eene deputatie van omtrent zeventig gendsche broeders ging hen (de Brusselaars) met het vaendel van het keyzerryk en dat der dry kleuren van Belgien aen het hoofd tot aen den yzeren weg te gemoet hen brengende na (naar hunne vergaderzaal” Daar, in de zaal Flora (4); werden ze begroet met een natuurlijk Frans ‘Waar kunnen we beter zijn’. Na een aandoenlijke dithyrambe ten beste gegeven te hebben deelden gasten en gastheren wederzijds een hele boel eremetalen uit. Veel keizerlijke arenden. Het spreekt vanzelf dat er een brokje gegeten en een potje gedronken werd op de “gezondheyd van de gendsche broeders en van onzen Koning Leopold, voorstaender en beschermer van alles wat edel en goed is”. Van zeem aan de baard strijken gesproken !

Binnen de muren van de Société waren de broeders onvoorwaardelijk elkaars gelijken. Officieren en simpele soldaten (deze laatsten in de meerderheid); gegoeden en behoeftigen (dezen laatsten eveneens in de meerderheid); geletterden en analfabeten (enkelen waren nauwelijks in staat hun naam neer te krabbelen); allen kenden slechts   n verlangen : de herinnering aan hun keizer in ere te mogen houden. Eén wens : na hun overlijden door de voltallige broederschap met al de eerbetuigingen door het reglement voorgeschreven, ten grave te worden gedragen. Art. 61 (een van de 78) van de statuten formuleert dat alles aldus : *“Tout membre de la Société succombant à des infirmités ou à un grand âge, sera enterré avec tous les honneurs que la circonstance pourrait comporter. La Soc. doit pourvoir, s’il y a lieu, aux frais et dépenses que nécessiterait cette cérémonie”*. En Art. 62 : *“Chaque membre prend l’engagement formel d’accompagner jusqu’au lieu de repos les restes d’un frère et d’assister au service funèbre d’après sa croyance. Des discours seront prononcés et des fleurs répandues sur la tombe du Frère décédé”*.

Die ceremonie bestond meestal uit twee schuifjes : 1   de eigenlijke teraardebestelling die plaats had op een van de kerkhoven - of juister gezegd begraafplaatsen - gelegen Buiten de Heuvelpoort (nog bestaand); Buiten de Dampoort (Wasstraat); Buiten de Brugsche Poort (De Smetstr.); 2   de zielmis die gecelebreerd werd op de zondag volgend op de begrafenis. Aanvankelijk had die mis plaats in de St.-Pieterskerk, later in andere kerken. Wat we onder die “croyance” dienen te verstaan gaat ons begrip te boven. Had men het over de Protestantse ? De buiten kerkelijke ?

Hoe dan ook past het enkele zeer typische wetenswaardigheden op te vissen uit de in het Stadsarchief berustende registers van de Société. Grognard J. F. Van Laerebeke, overleden op 19 nov. 1841, was de eerste Napoleonist die op de kosten van de vereniging begraven werd. Voor zijn lijk-kist betaalde de kas 10 F wat een gunstprijs was gezien geleverd door een broeder. Voor de uitvaart 22,60 F.

Makker J. Geldhofve gestorven in het begin van febr. '42 schijnt heel wat meer geluk gehad te hebben dan Van Laerebeke, want de fanfare van de pompiers achtten het niet beneden hun waardigheid de stoet naar het kerkhof te begeleiden. Voor de prijs van 12 F. En toen F. Clément begraven werd (half juni '42) waren bovendien een trommel-slager (3 F) en een paar politieagenten (7 F) zo menslievend geweest de wandeling met hun tegenwoordigheid te komen opluisteren. Aanvankelijk - en dit tot omstreeks '57 - waren het dragers, voorafgegaan door een of twee tamboers, die de kist kerkhofwaarts sjouwden. Een katafalk, eveneens door broeders getorst hield om zo te zeggen een beschermende hand boven dragers en kist. Vijf vigilantes geleverd door de huurhouder Mariën maakten het mogelijk invaliden en door de ouderdom getekende mannen aan de uitvaart deel te nemen. Sedert 1849 had men de heren pompiers voor hun gewaardeerde medewerking beleefd bedankt. Na 1857 werd de nochtans zo belangrijke karwei voor het voortdurend geringer wordende aantal overlevenden al te zwaar. Wat bleef er de goede mensen anders over te doen dat wat zovelen deden, namelijk de toevlucht te nemen tot een begrafenisondernemer. Of liever DE ondernemer, of nog liever de onderneemSTER.

Haar naam ? Mevrouw de weduwe Kieckepeost. (5) Voor 9,60 F bood de dame een zg. middelbare lijkkoets en haar prima diensten aan.

Voor zover we konden nagaan heeft geen enkele van onze 19de-eeuwse schilders, etsers, graveerders of tekenaars eraan gedacht met penseel, naald, krijt, pen of potlood zo'n pittoreske, in zeker opzicht potsierlijke stoet in beeld te brengen.

Ook auteurs en persmensen schijnen al evenmin door een dergelijke optocht bezield geweest te zijn om zich aan de schrijftafel te gaan neerzetten. Voor één toe te juichen uitzondering zorgde alvast Louis Maeterlinck waar hij ons van een jeugdherinnering deelachtig maakt.

“Quand bien jeune, j'en connus quelques-uns (Napoléonistes). C'était vers 1860 (veeleer 1859 of 1858), ils portaient déjà la médaille de Sainte-Hélène instituée en 1857 par Napoléon III. Vieux et cassés, je les regardais avec une curiosité admirative, lorsqu'ils portaient leur large ruban rouge, rayé de vert, avec leur insigne en bronze où se voyait de profil et couronné de lauriers : leur Empereur !”

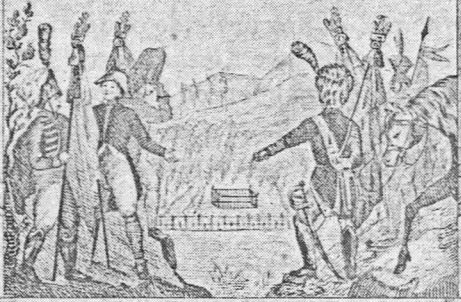
SOCIÉTÉ PHILANTROPIQUE,
des anciens Frères d'Armes de l'Empire

établie à Gand.

Monsieur et Frère,

Le Conseil d'Administration a l'honneur de vous faire part de la mort du frère HENRI MILLOT, né à Luxembourg en 1782 décédé à Gand, le 11 juin 1847. Entré au service comme Sous-Lieutenant en l'an 2 de la république, Lieutenant en l'an 5, Capitaine au 1er régiment Irlandais en 1808, il a fait les campagnes de l'an 2, 3, 4, 5 et 6 de la république et celle de 1809 à Flessingue où il fut fait prisonnier de guerre par les Anglais, rentré en France en 1810, pensionné en 1814. Son enterrement aura lieu avec tous les honneurs prescrits par le Règlement le Dimanche 13 juin 1847, à 4 heures de relevée. — La réunion aura lieu à 5 heures au Local de la Société. — La Messe pour le repos de son âme sera célébrée à l'église de S. Jacques, le Dimanche 26 juin à 11 heures du matin. Vous êtes prié de vouloir y assister.

24,5 cm

Gand, Imp. L'Écl. de Valenciennes, rue de Valenciennes, n. 10.

17,5 cm

Een andere auteur, onze in haar tijd zo populaire Rosalie Loveling, heeft eveneens in haar jonge tijd kennis gemaakt met enkele van die stokoude stijfkoppen. We menen niet te mogen nalaten haar novelle *Meester Huyghe* uit het vergeetboek te halen om eruit te lichten wat in ons kraam past. Evenwel werden we voor een moeilijke keuze geplaatst : zouden we de door haar gebezigde spelling en stijl respecteren - inkluis de verouderde, kreupele zinswendingen -. Of zouden we de tekst aan het hertalen gaan ? We gaven de voorkeur aan het afschrijven van de oorspronkelijke tekst al ware het maar om ook de folklore aan haar trekken te laten komen.

“Meester Huyghe was een oude man, groot en mager. Vóór een tiental jaren (dat was ongeveer in 1864) woonde hij hier nog met zijne vrouw op het dorp (Nevele). /.../ Beatrice, zijne vrouw was verheugd over de stilte in haar huisje. Haar kasken en hare tafel waren wit geschuurd en de glazen van de prenten die aan den muur hingen blonken in het zonnelicht. Daar hechtte Meester Huyghe grooten prijs aan; hij had ze gekocht toen hij getrouwd was : het waren de veldslagen van Napoleon. Op het kasken stond een klein gebronsd standbeeld van den grooten veldheer, met gekruiste armen en hooge laarzen. Meester Huyghe had Napoleon gediend, zooals men het noemt; hij was er fier op, vooral wanneer hij des zondags uitging en zijn bronzen medaliëken van St. Helena op zijn bruinen frank hechtte : dat was zijn eereteeken. In het dorp waren er nog een tiental andere Napoleonisten; zij hadden zelfs eene maatschappij gesticht en hadden hun vaandel en hunnen bijeenkomsten in eene herberg. Hij had den veldheer nooit gezien maar in het leger die bewondering gekregen, welke aanstekend was, en vertelde nu zoo gaarne van al de gevechten die hij had bijgewoond”. (Soms gingen andere Napoleonisten ook aan het vertellen) “Maar deze spraken van zulke wonderbare zaken dat Meester Huyghe zich niet houden kon van glimlachen als de jonge menschen hem vroegen of dat alles waar was”. /.../ “Meester Huyghe stierf. Hij werd gedragen door de Napoleonisten. Er waren er namelijk nog genoeg om hunne trommel, hun vaandel en hunnen voormaligen wapenbroeder te dragen”. /.../ “Zij hadden een rouwfloers aan hun vaandel en

DOODKAART Model-C (?1846-?48).

Voor de eerste keer is Vanderhaeghe-Maye verantwoordelijk voor het drukken en van het passe-partout en van de tekst. Zoals elders aangestipt werd deze kaart speciaal ontworpen ter gelegenheid van het afsterven van Papeians de Morchoven. (G.U.B. - G 19642).

over hunne trommel, en elk een rouwfloers aan den arm, of liever een stuk ros geworden zwarte tulle dat er voor diende”.

/.../ “Allen gaan heen zonder eene klacht of zonder een verwijt aan hem te doen, die hen voor zijn ijdel en roem uit huis en erve gedreven heeft”.

De Société was met een onvermijdelijke teleurgang bedreigd. Dat wisten de broeders maar al te best. Zozeer ze destijds het noodlot tarten zozeer aanvaardden ze het nu.

In 1848 waren ze nog met hun 200. In 1850 daalde hun aantal tot 175. In 1860 tot 116, waaronder 61 werkende leden, 5 ereleden die de stad bewoonden en 50 die op het platte land verbleven. In 1865 tot 37 waaronder slechts   n erelid. Wat van die 50 buiten de stad wonende heren geworden is, weten we niet. In 1870 waren ze nog met hun 27. Voorwaar geen toestand om de oude gebruiken en tradities in ere te houden. Een goed jaar nadat hun laatste secretaris, de begaafde en ijverige schoolmeester Pieter Jonglas (29-12-1871) (6) gestorven was, hielden onze Napoleonisten, 13 in aantal, hun ultieme vergadering in de oude herberg “In den Papegaai” gelegen aan de Kammerstraat. Niet alleen om voor de allerlaatste keer *hun* oude koeien uit de gracht te komen halen. Of, wat waarschijnlijker is, met bloedend hart hun zo geliefde maatschappij te ontbinden.

Hoe dan ook, heel hun inboedel zoals die waaide en draaide, kwam onder de hamer terecht. Waar de opbrengt van de veiling heen vloeide wordt ons niet verklapt. In theorie diende ze aan een katholiek menslievend werk overhandigd te worden. Doch tussen theorie en praktijk... Welke weg het bezit van de société gevonden heeft ? Het gros van de museumstukken verhuisde naar de zg. kabinetten van een legertje “bourgeois” of in de winkels van een ander legertje antiquairs : borstbeelden van koning en keizer; vaandels; schilderijtjes en gravuren bij de macht; kanonnetjes in gegoten ijzer; de reeds vermelde herinneringen aan Napoleon; tientallen boeken handeld over de keizer, zijn leven, zijn daden; jaargangen kranten : van de Journal des Flandres, van de Messenger de Gand, van de Vaderlander, van de Gazette van Gent, van de Gazette van Vlaenderen. We stipten reeds aan dat het archief (of een gedeelte ervan) naar de Universiteitsbibliotheek ging. Veeleer weinig belandde in het Museum voor Oudheidkunde (Lange Steenstraat,

DOODKAART Model-D (?1848-51).

Ook van deze kaart is Vanderhaeghe-Maya de lithograaf en de typograaf. Opvallend is dat de uitnodiging tweeledig is,   n voor de begrafenis (maandag 24 febr. 1851 te 4 uur)   n voor de rouwdienst (zondag 9 maart te 11 uur; zoals in de meeste gevallen in de St.-Jacobskerk. (G.U.B. - G19642).

SOCIÉTÉ PHILANTROPIQUE

des anciens Frères d'Armes de l'Empire ÉTABLIE à GAND.

MONSIEUR ET FRÈRE,

Le Conseil d'Administration a l'honneur de vous faire part de la mort de **LOUIS VAN POUCKE**, né à Wetteren, le 2 janvier 1788, décédé à Gand, le 24 février 1851.

Entré au service le 22 juillet 1807, dans le 1er régiment de ligne, il a fait les campagnes d'Espagne de 1808, 1809, 1810, 1811 et 1812. Blessé au Siège de Saragosse, le 30 janvier 1809, prisonnier de guerre à Monçon en Espagne, le 16 mai 1809, rentré des prisons de l'ennemi, le 24 juillet 1812. Blessé d'un coup de feu à la cuisse gauche à Alcoy en Espagne, le 3 mars 1815, congédié par réforme, au dépôt général de l'armée de Catalogne, à Perpignan, le 20 août 1815.

Son enterrement aura lieu avec tous les honneurs prescrits par le Règlement le Lundi 24 février 1851, à 4 heures de relevé.

La réunion à trois heures et demie fixe.

La Messe pour le repos de son âme sera dite à l'église S. Jacques, le Dimanche 9 mars 1851 à 11 heures.

22,5 cm

14,5 cm

nu Bijlokemuseum) : de brevetten van de beruchte Marie Schellinck, van Jean Constantin Van Cauter en van Louis Lemaire. Van deze laatste eveneens zijn doodkaart (1855). Een bâton de commandemant ofte wapenstok. Het zegel. Eretekens, Gehistorieerde borden. In feite maar een klein beestje. Het kan niet anders of een groot gedeelte van dat bezit moet liggen sluimeren in laden en kasten van weinig mededeelzame verzamelaars. Het levensgroot portret van Napoleon in 1845 geschilderd door D. J. vanden Bossche, een doek dat gedurende veel jaren in het Stadhuis bewaard werd, kwam uiteindelijk terecht in een salon van Victor Napoleon. (7)

De doodkaarten

Gedurende de eerste helft van de 19de eeuw - en nog een flink poosje daarna - was het de gewoonte dat de burgerij, of liever de bourgeoisie, het overlijden van haar mensen meedeelde door middel van *doodkaarten*, of liever cartes de décès, want niemand dacht eraan voor die mededeling het Vlaams te gebruiken.

Het is ongelooflijk hoe talrijk en hoe verscheiden die gelegenheidsdrukwerkjes wel waren. In het algemeen drukte men ze op een stevige, bijna witte papiersoort. Slechts uitzonderlijk werden ze uitgevoerd op zg. porseleinpapier of op een extra glanzend materiaal. Men kwam er tegen van alle mogelijke formaten : van zeer grote tot zeer kleine; het gros uitgevoerd in wit-zwarte druk, enkele met zilveren of gouden opdruk. Het ene stel al wat naargeestiger, somberder dan het andere. Bepaald mooie naast aartslelijke. Kortom er was voor elk wat wils. (8) Hoe verscheiden die hoop kaarten ook moge geweest zijn, de Société vond er haar gading niet in, wat zeggen wil dat ze zich vast voornam haar *eigen* kaarten te laten maken, kaarten die onvoorwaardelijk moesten uitblinken door hun originaliteit, door hun *eigen*-aard.

Aldus was reeds besloten op de dag dat de broeders hun maatschappij boven de doopvont hielden (25 juli 1841).

Ze lieten er dan ook geen gras over groeien en trokken gezwind naar de Zandberg waar in nr. 12 de knappe steendrukker L. Defferrez (werkte van 1838 tot 1875) woonde om bij hem een kaart te bestellen zo uitzonderlijk treffend, zo uitzonderlijk veelzeggend, zo zinvol, zo Napoleon-vleiend, dat, ware het mogelijk geweest, de keizer daardoor van zijn stuk zou geraakt zijn.

Defferrez was nog volop aan het tekenen en graveren van het bestelde drukwerk, toen een van de broeders, *Joseph Joubert*, zo tegendraad was op dat misplaatst moment ter ziel te gaan. Derhalve was het absoluut uitgesloten zijn overlijden (23 sept.) aan de hand van de in de

maak zijnde Napoleonistische kaart wereldkundig te maken. Wat restte de brave mensen anders dan, van de nood een deug makend, beroep te doen op die burgerlijke, ordinaire, banale drukwerken, waarover we het zopas hadden ? En waarvoor de gewezen vechtersbazen parmantig de militaire neus optrokken.

Pas een maand daarop kwamen de eerste doodkaarten (*cartes mortuaires* noemde men ze op zijn Frans-met-haar-op), nl. op 21 nov. Precies op tijd om de begrafenis aan te kondigen van de op 19 nov. in de Bijloke overleden *J. F. Van Laerebeke*.

De kaart in kwestie die we gemakshalve

Model-A

zullen noemen, 16 cm x 19 cm, werd niet alleen door de twee boden aan de 300 en zoveel belanghebbenden op het schootje gebracht. Zo vrijgevig was de Société dat ze ook de lokale pers van de uitdeling liet profiteren. Dat waren : de *Gazette van Gent*, de *Vaderlander*, de *Journal des Flandres*, de *Organe des Flandres*, de *Mercure de Gand*, de *Messenger de Gand*, de *Nouvelliste de Gand*.

Vraag mij niet of die Napoleonistische litho's dikwijls een plaats gekregen hebben in die overwegend Franse bladen. Ik weet het niet. Veel-er vrees ik dat onze ijverige broeders zich niet erg te beloven zullen gehad hebben van het journalistisch volkje. In ieder geval heeft de zo gewenste samenwerking slechts luttele sporen achtergelaten.

Voor het drukken van de tekst (deze zal stereotiep zijn voor al de kaarten die de drukkerij zullen verlaten) werd beroep gedaan op Fr. J. H. Vanderhaeghe-Maya, een Napoleonist van het allereerste uur. En ook van het allerlaatste zoals we dat verder zullen zien.

De kaart in kwestie vermeldt de overlijdensdatum van de afgestorvene, zijn dienststaat; de dag en uur van de teraardebestelling "avec tous les honneurs prescrits par le Règlement".

Een door twee torens geflankeerde triomfboog, bekroond met een dubbel stel vlaggen, een affuit en een Napoleonssteek. Gans boven een vliegende arend een lauwerskrans meevoerend. Een duizend stralen uitzende zon opgeluisterd met een grote N en een keizerstroon. Onderaan een gezicht op Napoleons graf op St.-Helena. Treurwilgen. Links een kurassier. Rechts een grenadier. Tegen de torentjes geplakt twee omgekeerde toortsen, samen met een afgeknakte boomstam en een schedel; even zoveel zinnebeelden van de dood.

Model-B

Reeds het volgende jaar zegde men de Defferrez-kaart vaarwel. Dit af-

SOCIÉTÉ PHILANTROPIQUE
des anciens Fidèles d'Armes de l'Empire
établie

GAND

MONSIEUR ET FRÈRE,

Le Conseil d'Administration a l'honneur de vous faire part de la mort de **JEAN VLIEGHE**, né à Ertvelde, le 6 mars 1786, décédé à Gand, le 24 avril 1853.

Entré au service le 4 novembre 1806, dans le 23ème régiment de Ligne, il a fait la campagne de 1807 en Allemagne, campagnes de 1808, 1809, 1810 et 1811 en Espagne.

Blessé d'un coup de feu à la main droite (perte de deux doigts), Admis à la pension de retraite le 9 août 1811.

Son enterrement aura lieu avec tous les honneurs prescrits par le Règlement le Mardi 26 avril 1853, à 4 heures.

La réunion au Local de la Société à 3 1/2 heures précises.

22,5 cm

15,5 cm

DOODKAART Model-E (1851-185?).

Werk van Vanderhaeghe-Maya (G.U.B. G19642).

scheid gebeurde niet zozeer omdat de tot dusver gebruikte steen van zijn (harde) pluimen zou gelaten hebben, maar uitsluitend omdat de broeders nu eenmaal van een veranderingetje hielden.

In een minimum van tijd kwam de nieuwe steen gereed zodat een eerste portie passe-partout kon afgeleverd worden.

De Gentenaar Joseph Van Laere, 65 j., overleed op 23 augustus 1842. Daar zijn familie eraan hield dat hij kerkelijk begraven werd, was het vanzelfsprekend dat daarvan kennis gegeven werd. Van Laere was een stichtingslid van de vereniging. Dus zou men hem eens extra verwenen. "We beschikken nu toch toevallig over twee verschillende kaarten. Laten we eens echt genereus zijn en met de ene kaart de lijkdienst en met de andere de teraardebestelling aankondigen" spraken de bestuursleden en ze sloegen meteen de handen aan het werk.

Voor de dienst viel hun keuze op de *kaart-A* : "Vous êtes priés d'assister au service funéraire qui sera célébré Samedi 27 août 1842 à huit heures de matin à l'Eglise de St. Bavon".

Voor de begrafenis werd de nieuwbakken *kaart-B* bovengehaald. Deze is het werk van de zeer bekende vakkundige lithograaf P. Vande Steene van wie zoveel gelegenheidsdruksels zoveel portefeuilles van verzamelaars opvrolijken. Het ongewoon feit dat het drukwerk gedeponeerd werd laat veronderstellen dat Vande Steene niet alleen zorgde voor het gesteendrukte passe-partout maar eveneens voor de gedrukte tekst. Het lijkt mij overbodig lang bij de litho te blijven stilstaan. Een in ieder geval nieuw element in de compositie is de manier waarop de graficus de in het oog vallende lijst getekend heeft.

Massale bundels speren door even massale bladerenguirlandes aan elkaar verbonden, de ene zowel als de andere zwierig omwonden door linten waarop we de namen van de veldslagen lezen die de keizer min of meer gewonnen heeft. Vanzelfsprekend zult u de naam Waterloo op geen der linten aantreffen. Wel ontdekken we twee zittende arenden en op de achtergrond van het landschap een vliegende. Een detail : de *Société* is als bij toverslag een *Association* geworden.

Uit de meegedeelde dienststaat kunnen we opmaken wat voor een formidabele vechtjas Joseph wel geweest is : "Entré au service le 20 pluviöse V(9 jan. 1797) au 22e régiment de ligne. Il a fait les campagnes de l'an 5, 6, 7, 8, 9, 12, 13. Blessé d'un coup de feu l'an VII. Rentré dans ses foyers le 10 mars 1806. Son enterrement...".

Model-C

De voorraad kaarten-B is nog niet uitgeput als op 11 febr. 1846 Théodore-François-Marie-Philippe Papeians de Morchoven (wat een naam !)

in de ouderdom van 53 jaar overleed. De ellenlange naam van de man verraadt reeds gulgaww dat we niet met de eerste de beste piot te maken hebben. Inderdaad, onze Théodore was nauwelijks 10 jaar oud toen hij deel mocht nemen aan de feestelijkheden ingericht ter gelegenheid van het bezoek dat Bonaparte en zijn vrouw Joséphine in juli 1803 aan de stad brachten. En toen er in 1837 stemmen opgingen om voor Lieven Bauwens een standbeeld op te richten, was hij een van de voornaamste petitionarissen. Helaas voor hem heeft hij die oprichting niet mogen beleven.

Iemand met zo'n welklinkende naam en zo'n merkwaardig verleden diende - dit oordeelden althans de oud-soldaten met de hand op het hart - met een splinternieuwe kaart bejegend te worden. Die kaart zou men evenwel niet gebruiken voor de uitnodiging tot de begrafenis, want de edelman werd bijgezet in de familiekerk (13) buiten de stad gelegen, een plechtigheid die uiteraard zonder de deelneming van de broeders plaats greep. Wel zou ze - de kaart - gebruikt worden voor de uitnodiging tot het bijwonen van de rouwmis. Om niet uit de gewoonte te gaan werd deze gelezen in de St.-Jacobskerk. Op zondag 1 maart te 11 uur. De talrijke deelnemers vergaderden in het lokaal van de maatschappij, te 10 uur, waarna ze stoetsgewijze naar de kerk trokken. Een curriculum vitae van Théodore en een boordevol gevulde dienststaat heeft men met de kaart niet kunnen meegeven. Zijn carrière begon hij aan de Parijse Militaire School. In 1812 (19 j.) was hij reeds onderluitenant. Vechten deed hij alleen maar een beetje in Duitsland waar Napoleon nogal wat klop kreeg. In 1814 was hij alweer bij moeder. Daar hij zijn volle bekomst had van het soldaatjesspel kostte het hem generlei moeite in het burgerleven te stappen. Zoals zoveel mensen uit zijn stand betoonde hij van meet af aan heel wat belangstelling voor alles wat met cultuur en kunst te maken had. Zoals zovelen bezat hij een rijk voorziene bibliotheek en een zg. kabinet van Natuurlijke Historie.

DOODKAART Model-F (185?-1867).

Een meer dan 200 % Napoleonist was beslist *Norbert Joseph Lateur-de-Blye*, die maar wilde sterven op de verjaardag van 's keizers overlijden : 5 mei (1867). Met een tijdsverschil van 46 jaar. Het kan niet anders of alle kaarten met het doodsbericht moeten verloren gegaan zijn want we vonden ze nergens vermeld. De kaart hiernaast lijkt ons zoveel te belangrijker omdat ze oproept tot het bijwonen van een zielmis die liefst *acht* weken daarop gelezen werd. Zoals naar gewoonte op een zondag in de St.-Jacobskerk.

Heel waarschijnlijk heeft de Société met de Lateur-kaart een punt gezet achter de lange rij doodkaarten. Weliswaar zijn er nog 2 Napoleonisten, Giseleire alias Geisleire en Doublet alias Doublé, die in dat jaar gestorven zijn maar die overlijdens zullen wel vóór de 5de mei plaats gegrepen hebben. (G.U.B. G19642).

SOCIÉTÉ PHILANTROPIQUE

des anciens Frères d'Armes de l'Empire
ÉTABLIE
A
G A N D .

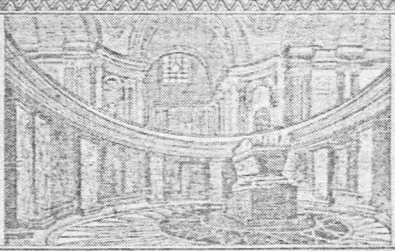
MONSIEUR & FRÈRE.

*Vous êtes prié d'assister à la Messe qui sera célébrée,
le Dimanche 30 Juin 1867, à onze heures du matin,
dans l'Église paroissiale de S. Jacques, pour le repos
de l'âme de notre président*

NORBERT-JOSEPH LATEUR,

Né à Gand, le 11 Janvier 1790 et y décédé le 5 Mai 1867,
Entré au service dans la 72 Cohorte du 1 Ban, le 28
Avril 1812, devenu au 148 régiment de ligne, Caporal le
26 Mai 1812, Fourrier le 21 Juin 1812, présume prisonnier
à Lowenberg, le 28 Avril 1813, passé en qualité de Ser-
gent au 134 de ligne, le 8 Septembre 1813, prisonnier de
guerre, le 2 décembre 1813, Chevalier de la légion d'hon-
neur, le 18 Juin 1813, blessé à Hanau, le 23 Mai 1812
de 2 coups de lance. Rentré dans ses foyers en 1814.
La Réunion aura lieu au local ordinaire de nos séances,
à 10 1/2 heures du matin.

22 cm

N

15 cm

Hij verzamelde kruidboeken (herbariums) en hield zich bezig met er zelf samen te stellen. In een woord : een liefhebber van bloemen en planten. Niet te verwonderen trouwens dat hij op het einde van zijn leven voorzitter was van de in 1808 (Napoleontische tijd) opgerichte Koninklyke Maetschappy van Landbouw en Kruydkunde te Gend. Stond *kaart-A* op naam van Defferrez en *kaart-B* op die van Vande Steen vanaf *kaart-C* zal Vanderhaeghe-Maya zich met het graveren en drukken van de kaarten gelasten. Evenals Defferrez gebruikte hij een triomfboog als kader van zijn compositie waarbij ook hij dankbaar gebruik maakte van een waaier van zinnebeelden en andere voorstellingen : arenden, ketting en ordeteken van het Légion d'honneur, hermelijnen mantel, keizerskroon, Napoleónssteek, kurassiers, wapens, een mooi gezicht op het graf dat begroet wordt door officieren en soldaten.

Model-D

Kaart-C viel omtrent 1849 in ongenade. Zoals zoëven aangestipt was het broeder Vanderhaeghe-Maya die aangesproken werd om ervoor te zorgen dat een *kaart-D* feestelijk geboren werd. Ook hier waren het vooral oorlogssymbolen die de eerste viool speelden. In plaats van het graf ten tonele te voeren is het open lijkst met de dode keizer erin die de lithograaf als illustratie gekozen heeft. Voor mijn part een wansmakelijke voorstelling.

Model-E

De kaart dagtekent van 1851. De berg oorlogszinnebeelden die tot nog toe een eersteplanrol speelden hebben plaats gemaakt voor een veel rustiger toneeltje : Napoleon stelt nl. een keizerlijke garde (dus een echte grognard) voor aan een van zijn generaals. De invalide tegenover het drietal geplaatst lijkt als twee druppels water op de keizer : redingote, steek, houding van de linkerhand. De zin van het portret moet u aldus verwoorden : niettegenstaande de oorlog van de man een "pikkel" gemaakt heeft, blijft hij de keizer in zijn hart dragen. Zeer belangrijk is de afbeelding van een hoekje van het *Campo Santo* waar we bijna naast het praalgraf van Jan Frans Willems het monument van de Napoleonisten zien pronken. (zie verderop)

Model F

Wanneer *kaart-E* de plaats heeft moeten ruimen voor de laatste kaart in de reeks, weten we niet. Alleszins vóór 1862. De naam van de drukker mogen we blijkbaar niet kennen, doch elke twijfel is uitgesloten : we erkennen er de hand in van Vanderhaeghe-Maya. Alleen vernoe-

menswaard is het feit dat de tekenaar als voornaamste element van zijn compositie Napoleons graf in het Parijse Hôtel des Invalides uitgekozen heeft.

Op welk ogenblik de allerlaatste *kaart-F* uitgereikt werd weten we al evenmin. Dat gebeurde alleszins nà 1867.

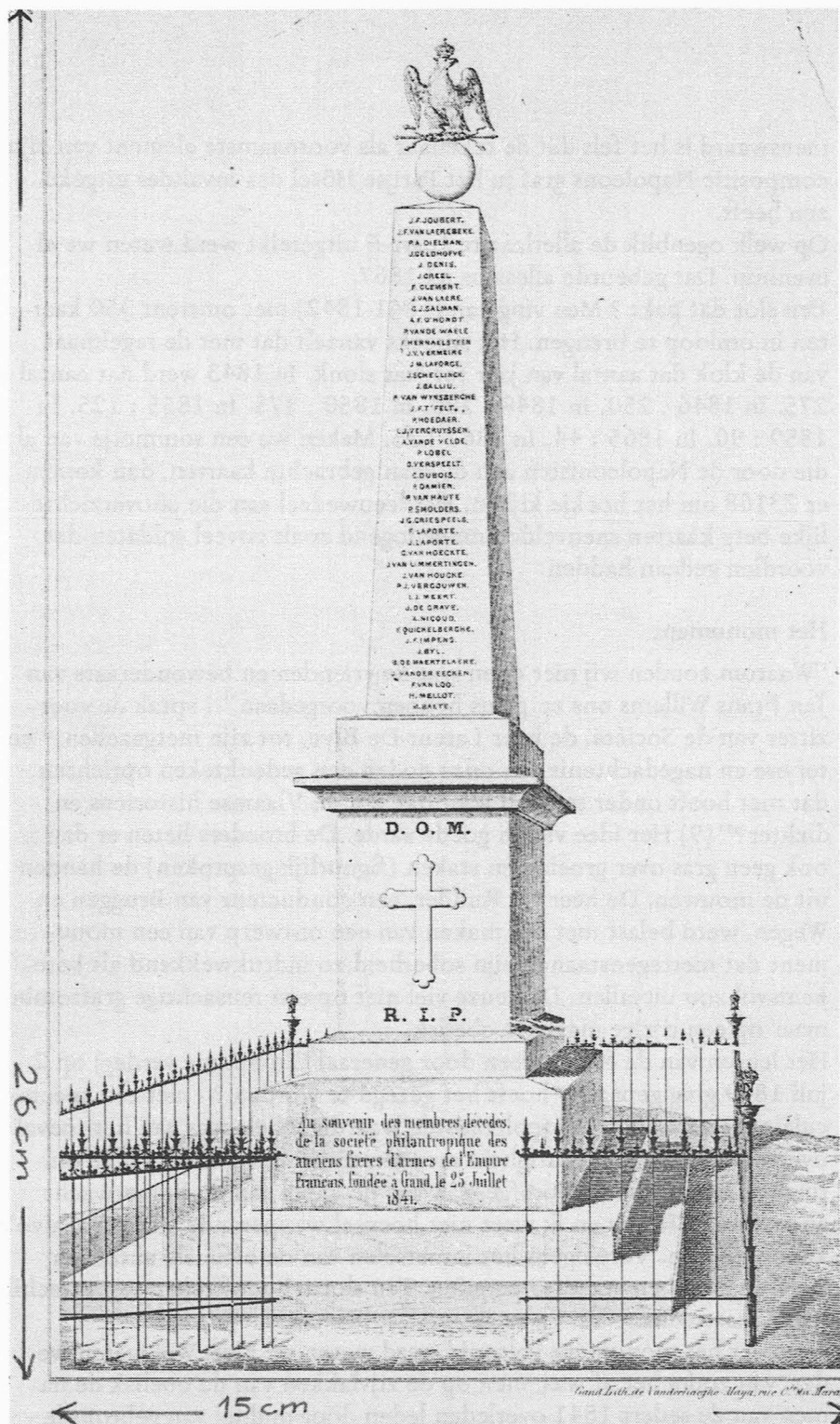
Een slot dat pakt ? Men ving aan (1841-1842) met omtrent 350 kaarten in omloop te brengen. Het spreekt vanzelf dat met de regelmaat van de klok dat aantal van jaar tot jaar slonk. In 1843 werd dat aantal 275. In 1846 : 250. In 1848 : 200. In 1850 : 175. In 1855 : 125. In 1859 : 90. In 1865 : 44. In 1867 : 35. Maken we een sommetje van al die door de Napoleonisten aan de man gebrachte kaarten, dan komen er 23168 om het hoekje kijken. Het leeuwedeel van die onoverzichtelijke berg kaarten sneuvelde onmeedogend zoals zoveel soldaten dat voordien gedaan hadden.

Het monument

“Waarom zouden wij niet doen wat de vrienden en bewonderaars van Jan Frans Willems ons zo pieus hebben voorgedaan” ? sprak de voorzitter van de Société, de heer Lateur-De Blye, tot zijn metgezellen, “en ter ere en nagedachtenis van *onze* doden een gedenkteken oprichten dat niet hoeft onder te doen voor dat van de Vlaamse historicus en dichter?” (9) Het idee viel in goede aarde. De broeders lieten er dan ook geen gras over groeien en staken (figuurlijk gesproken) de handen uit de mouwen. De heer De Rudder, een conducteur van Bruggen en Wegen, werd belast met het maken van een ontwerp van een monument dat niettegenstaande zijn soberheid zo indrukwekkend als betekenisvol zou uitvallen. De keuze viel niet op een reusachtige graftombe maar op een rijzige massieve obelisk.

Het leggen van de eerste steen door generaal Clump (zie verder) op 2 juli 1849 ging gepaard - hoeft het gezegd te worden ? - met een spectaculaire ceremonie, de Napoleonisten waardig. Niets was aan het toeval overgelaten om de plechtigheid met een uitzonderlijke luister te omringen : een optocht voorafgegaan van de kapel van de Burgerwacht alias Garde Civique en ik weet niet hoeveel wapperende vlaggen. Salvo's kanonschoten. Vervolgens het inmetselen van de officiële akte, een zilveren arend en een dito penning. Ten slotte het afsteken van verschillende feestredes.

Wanneer het monument voltooid werd weten we niet. Wel weten we dat, van zodra het af was, men op de zijvlakken van de obelisk de namen van de sedert 1841 overleden leden door middel van gebronsde ijzeren letters liet aanbrengen. De vraag of *al* de broeders gerechtigd

Een mooier en sympathieker geschenk dan de afbeelding van hun Monument had de Société bezwaarlijk aan de broeders niet kunnen aanbieden. Het is natuurlijk een litho van Vanderhaeghe-Maya. Op welk ogenblik men de op de hoeken van de afsluiting geposteerde beeldjes van de keizer vervangen heeft door evenveel lauwerkransen is moeilijk te zeggen. Mogelijk bij de (problematische restauratie van 1895. (Verz. V. W.).

waren op het monument vermeld te worden werd op de vergadering van 23 aug. bevestigend beantwoord. Meteen haastte men zich broeder Vanderhaeghe-Maya op te dragen van de stenen naald een litho te maken. Vanzelfsprekend om ze aan de leden aan te bieden. Van de 450 exemplaren waren er 350 die - natuurlijk - Frans spraken. Of de overblijvende 100 Vlaamse prenten ooit het daglicht gezien hebben ? Wat een vraag !

Naar gelang er nieuwe overlijdens te betreuren vielen belandden nieuwe reeksen ijzeren namen op een van de kanten van de steen : 122 volgens P. de Fourmestaux, maar er waren er stellig meer.

Helaas ! aan een kleinigheid hadden de goede lui niet gedacht, namelijk dat ijzer de laakbare gewoonte heeft nogal rap te gaan roesten. Met voor het Napoleonistisch gewrocht de gevolgen vandien : de ontarding van het metaal en de beschadiging van de hardsteen.

In 1895 had het gedenkteken zodanig van zijn pluimen gelaten dat Hermann van Duyse - kon de man vermoeden dat hij zo dicht bij genoemd gedenkteken zou begraven worden ? -, de toenmalige conservator van het Oudheidkundig Museum (op dat ogenblik in de Lange Steenstraat) het niet meer kon aanzien en kordaat in de pen kroop. In de Flandre Libérale van 19 juni brak hij in een ellenlang artikel een lange lans voor het restaureren van het stuk ellende : "Pour ma part je crois qu'il y a un intérêt historique et moral de conserver le monument. (...) Je vous adresse ces quelques lignes pour signaler à qui de droit l'état piteux du tombeau des Frères d'Armes de l'Empire. Il ne serait pas juste de dire que personne ne s'intéresse plus à ceux qui dorment (sic) sous la pyramide (resic) dont la pierre s'effrite et dont bientôt les noms se seront effacés".

Van Duyse preekte zoals te verwachten was in de Sint-Amandsbergse woestijn terwijl steen en ijzer volhardden in de boosheid en de onttafeling voortzetten.

Pas in 1933 zou men de handen uit te mouwen steken om het monument van top tot teen te vernieuwen. Die vernieuwing werd tot stand gebracht dank zij de nauwe samenwerking van de toenmalige Consul van Frankrijk, de heer P. de Fourmestaux met de "Section gantoise de la Société d'entr'aide de la Légion d'Honneur".

Wat de inscripties betreft - dit keer beitelde men ze in de steen - werd de volgorde van de namen nogal in acht genomen. Met de spelling ervan werd nu en dan een aardig loopje genomen. Aan het hoofd van de lijst pronkte natuurlijk de naam van de ons bekende Joseph Joubert. Aan het monument werden maar liefst 188 namen toevertrouwd, waaronder 25 van Membres d'Honneur. Dat waren niet zozeer de na-

men van authentieke oud-gedienden, maar veeleer van burgers die zich ten opzichte van de maatschappij als ware mecenaten verdienstelijk hadden gemaakt. Enkele onder hen mogen we beslist niet onvermeld laten.

Sommige mensen vertellen of - wat bedenkelijker is - schrijven dingen als dit : "Op twee stappen van Jan Frans Willems, die een overtuigd Organist (Orangist ?) en groot-Nederlander was, staat een hoge graf-naald met de adelaar van Napoleon ! Daar liggen, op een paar meter van de Vlaamse voorvechter, *een groot aantal officieren* van de Franse keizer : Vlamingen die in Napoleons leger dienst hadden genomen, er carrière hadden gemaakt, maar er ook waren gesneuveld".

Met zulk een informatie kunt u warempel alle kanten uit. Een paar vragen. Welke lading kan dat onschuldig woordje *daar* wel dekken ? Op twee stappen ? Is daar wel plaats voor de graven van een groot aantal officieren ? Of liggen ze wellicht onder de naald ? In een grote kelder nog groter dan de gewezen bisschoppelijke op het kerkhof van Maria-kerke ?

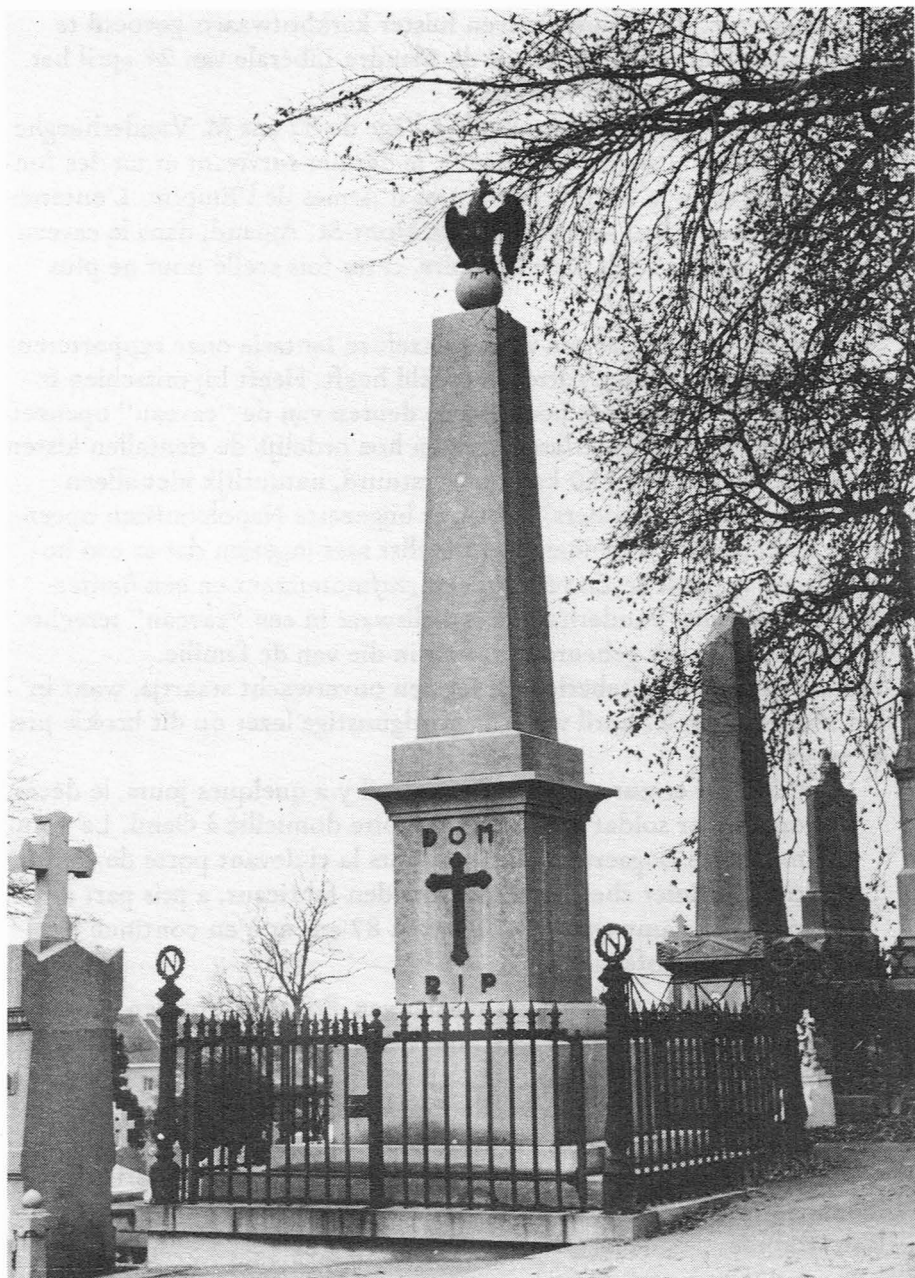
Aangezien geen enkel document gewag maakt van een kelder waarin al die dode officieren (en de soldaten dan ?) zouden geborgen zijn is er geen enkele reden die toelaat het tegenovergestelde aan te nemen. Neen, onder de obelisk rusten geen Napoleonisten !

Dat er officieren (en soldaten dan ?) gesneuveld zijn weet het kleinste kind u te vertellen. Doch te beweren dat dat sneuvelen *er* (daar = ter plaatse) gebeurde staat gelijk aan het spelen met een fantasietje. Zeggen dat de brave mensen dienden te wachten van 1814 of vroeger tot 1849 of later aler ze op het Campo Santo arriveerden ! Kom, kom. De waarheid is dat ze de dood ingegaan zijn ver, zeer ver van huis : ergens in Spanje (Saragossa ?), in Oostenrijk (Wagram ?), in Duitsland (Leipzig ?), in Rusland (Smolensk ?).

Het grapje dagtekent niet van vandaag. Reeds in 1867 deed het ongestoord de ronde, doch daarover vertellen we verder nog een en ander.

Vanderhaeghe-Maya

François-Joseph-Henri Vanderhaeghe, gehuwd met Joséphine Maya, drukte niet alleen een massa doodkaarten voor de Maatschappij; van zijn persen kwamen ook verschillende door de Napoleonisten bestelde nieuwjaarskaarten (o.a. van 1850, '52, '54, '59) en visitekaartjes (o.a. voor Norbert-Joseph Lateur-de-Blye : chevalier de la Légion d'Honneur. Gedecoreerd met de médaille de St. Hélène, overleed Vanderhaeghe te Gent op 23 april 1879. Hij kwam, gelukkig voor hem, veel jaren te laat om op zijn beurt met een doodkaart vereerd te worden; ergo om door

Op de voorgrond : het Monument der Napoleonisten. Let op de gekroonde arend en de ijzeren afsluiting versierd met 4 lauwerkransen met ingeschreven letter N. Achter het monument : het grafteken van De Weeirne. Let tevens op de beschadigde naald van De Weeirne's graf. (Foto uit de verzameling M. van Damme).

de Société met de voorgeschreven luister kerkhofwaarts gevoerd te worden. Ziehier in welker voege de Flandre Libérale van 24 april het overlijden wereldkundig maakte :

“Hier est mort en notre ville à l'âge de 82 ans M. Vanderhaeghe (sic)-Maya, ancien imprimeur, le dernier survivant et un des fondateurs de la Société des Frères d'Armes de l'Empire. L'enterrement aura lieu au cimetière de Mont-St. Amand, dans le caveau des anciens soldats de l'Empire, cette fois scellé pour ne plus s'ouvrir.”

Het spreekt vanzelf dat een al te grenzeloze fantasie onze rapporterende gazetschrijver lelijke parten gespeeld heeft. Heeft hij misschien in een kwade droom gezien hoe men de deuren van de “caveau” opentete om Jan en Alleman te laten ervaren hoe ordelijk de tientallen kisten (in 1850 werden nog 150 kaarten verstuurd, natuurlijk niet alleen maar nog levende broeders) van de er bijgezette Napoleonisten opeengestapeld stonden ? De man heeft beslist niet ingezien dat er een hemelsgroot verschil bestaat tussen een *grafmonument* en een *herdenkingsmonument*. Vanderhaeghe is weliswaar in een “caveau” terechtgekomen, maar dat gebeurde prompt in die van de familie.

Het aangehaald krantebericht kreeg een onverwacht staartje, want in het nummer van 27 april werd de goedgunstige lezer op dit brokje proza vergast :

C'est par erreur que l'on signalait, il y a quelques jours, le décès du dernier soldat du Premier Empire domicilié à Gand. Le nommé Pierre Bogaerts demeurant hors la ci-devant porte de Courtrai, jardinier chez M. Vanderheyden fabricant, a pris part à plusieurs campagnes. Il est âgé de 87 ans et n'en continue pas moins sa profession.

Werd de grafkelder (?) voor het plezier van Bogaerts nog een geopend en nog eens verzegeld ? Ik steek mijn hand in het vuur dat het niet gebeurde.

Vanderhaeghe moet een verwoede Fransgezinde geweest zijn want in tegenstelling met de Flandre rept de Gazette van Gent met geen gebenedijd woord over 's mans dood. Alleen vinden we in de rubriek Overlijdens vermeld dat hij aan de op dat ogenblik nog piepjonge Leopoldlaan woonde.

J. J. De Weweirne

In de schaduw van de Napoleonistische naald prijkt een andere van heel wat bescheidener allure. We staan voor het grafteken van Joseph Josse De Weweirne in leven “verwer van zyde en andere stoffen” en

woonachtig aan het Huidenvetterken nr. 1. Hij werd geboren te Gent op 10 dec. 1787 en overleed er op 24 juni 1866.

Ofschoon hij een van de voornaamste stichtingsleden van de Société was - hij bekleedde nl. de functie van bewaarder van de zegels en het archief - had zijn begrafenis plaats zonder dat deze aangekondigd werd door middel van een kaart. Bovendien kreeg zijn naam geen plaatsje op het herdenkingsmonument. De toekenning van die tweevoudige eer had hij nochtans dubbel en dik verdiend. Op 20-jarige leeftijd nam hij in het Frans leger dienst als jager van de Keizerlijke Garde. Reeds het volgende jaar (1808) ontmoeten we hem in Spanje waar hij deel neemt aan een belangrijke hoewel kortstondige campagne. Hij maakt het oproer mee die op 2 mei Madrid in rep en roer zet. Overal waar gevochten werd was Joseph present : bij de inneming van Somosierra (30 nov. 1808); bij de overtocht van de Montserrat geleid door de keizer zelf (8 dec.).

Ook in Oostenrijk en Duitsland was onze Gentenaar bedrijvig. Of hij nog andere oorlogsfeiten op zijn kerfstok had, weten we niet : alleszins was hij van de partij toen Napoleon zich van Regensburg (begin mei 09) meester maakte.

Dat De Weweirne onder zijn stenen naald begraven ligt staat als een paal boven water. Wat we grif moeten toegeven is dat ze wonderwel weer en ontij flink getrotseerd heeft. Men zou het haar niet aanzien dat ze hier wel geteld al 113 jaar staat te pronken. Een ernstig ongeluk overkwam haar echter vele jaren geleden : zoals de foto duidelijk laat zien verloor ze toen met haar puntige kop de arend die haar zolang bekroonde. Nu ligt de edele vogel eenzaam en onteerd aan haar voet wetend dat hij nooit ofte nimmer zijn rechtmatige en voorbestemde plaats hoog in de lucht zal mogen innemen.

Generaal Van Remoortere

Op enkele passen afstand van de twee obeliskten rijst een derde monument uit de grond : een arduinen ronde zuil rustend op een vierkantig basement en bekroond met een dito eveneens vierkantige impostplaat en een dito kruis. Waarom de steenkapper, natuurlijk op verzoek van de opdrachtgevers, de keizerlijke arend door het goddelijk kruis vervangen heeft is gemakkelijk te raden : hij heeft namelijk het zekere voor het onzekere verkozen.

De vier zijvlakken van het basement zijn versierd met frontons, de hoeken ervan met zittende arenden. Het fronton van de voorkant is volledig ingenomen door een halfverheven beeldhouwwerk : een ons onbekend wapenschild met een helm als dekking, gehouden door twee klim-

Grafteken en kelder van de familie van Remoortere. Op de achtergrond is een hoek van de afsluiting van het Monument der Napoleonisten zichtbaar. (Foto V. W.)

mende leeuwen. De achterzijde van het basement draagt een tekst die met de beste wil van de wereld niet kan ontcijferd worden (campagnes ...). In de goede oude tijd waren in de zuil de namen gegrift van een zeker aantal veldslagen waaraan de ter plaatse begravenen deelgenomen heeft. Slechts de laatste naam is nog leesbaar : Leipzig. Het aanstippen waard : die namen zijn, of liever waren, van boven naar onder kurketrekkersgewijze aangebracht. Dat de steenhouwer zich laten inspireren heeft door de versiering van de beruchte Colonne Vendôme (Parijs) waar een lange resem Napoleontische overwinningen eveneens kurketrekkersgewijze, doch ditmaal van onder naar boven, voorgesteld zijn. De man die onder dit alleszins slank monument neergelegd werd, is bij manier van spreken geen simpele piot geweest. Dat hoef ik u niet te zweren.

Alhoewel het hoe dan ook indrukwekkend grafmonument zoals reeds gezegd grondig verweerd is, rest er van de in de steen gegrifte letters toch nog genoeg over om te vernemen dat we voor het praalgraf staan van *Charles-Antoine Van Remoortere*.

Het loont beslist de moeite met de man kennis te maken. Geboortig van Sint-Niklaas stapte hij op 18 nov. 1805 in het keizerlijk leger in de hoedanigheid van simpele bereden jager. Reeds op 10 maart 1806 verwierf hij de graad van brigadier. Stond het in de sterren geschreven dat de jonge kerel het als krijgsman ver zou schoppen ? Wellicht wel want op 15 juli 1807 werd hij tot onderluitenant gesternd. Een keizerlijk decreet van 21 juli 1807 maakt er een luitenant van; een ander decreet (6 april 1812) een kapitein. Al die bevorderingen had hij klaarblijkelijk van 1806 tot 1814 op het slagveld weggekaapt. In laatstgenoemd jaar gebeurde er evenwel iets met de ongetwijfeld schrandere officier dat ik niet begrijpen kan. U evenmin denk ik. Want nauwelijks eervol ontslagen "du service de France" (3 sept. 1814) - op dat ogenblik was Napoleon vlijtig bezig zijn ontvluchting van het eiland Elba voor te bereiden - of onze luitenant begon gezwind te stappen achter het krijgsvaandel van koning Willem I. Dat gebeurde op 11 nov. 1814. Zijn Majesteit moet Van Remoortele's daden gewaardeerd hebben want op 25 okt. 1824 verleende hij hem de graad van majoor. In 1830 na van de Belgische patriotten klopp gekregen te hebben herhaalde hij wat hij in 1814 gedaan had : hij nam eervol ontslag uit Willems leger om... kunt u het niet raden ? - zijn geluk te gaan beproeven bij de mannen van het Voorlopig Bewind (5 nov. 1830). Nog vóór het Bewind in de gelegenheid gesteld werd Leopold op de troon te installeren, werd hij met de graad van kolonel-commandant aan het hoofd geplaatst van het eerste regiment bereden jagers (23 juni 1831). Precies 10 jaar daarop werd hij door Leopold beloond : bij koninklijk besluit van 9

april 1841 werd hij tot generaal-majoor gebombardeed. Op 15 aug. 1847 na een zeer wisselvallige 42-jarige loopbaan bewandeld te hebben machtigde de koning hem met pensioen te gaan.

Als het allemaal van A tot Z waar is wat van de man verteld wordt mocht onze Franse-Hollandse-Belgische officier er prat op gaan veel uurtjes op het slagveld doorgebracht te hebben; dikwijls gewond te zijn geweest (een sabelhouw, een lanssteek, een kogelwond); met een lange resem eretekens overladen te zijn geweest : Officier van het Légion d'Honneur (Nap.); ridderorde van koning Willem I; commandeur van de Leopoldorde.

Op dinsdag 22 maart 1853 bewezen autoriteiten, collega's en vrienden hem op het Campo Santo de laatste eer.

Generaal Clump

Van Remoortere is niet de enige Belg geweest die in 3 verschillende schuifjes zo'n schitterende en "eervolle" carrière gemaakt heeft in de wereld van schieten en slaan.

Ignace-Joseph Clump heeft eerstgenoemde in die wereld van schieten en slaan ruimschoots geëvenaard om niet te zeggen dat hij hem met op zijn minst drie lengten gevloerd heeft.

De man is voor ons geen onbekende aangezien we hem de eerste steen zien leggen hebben van het Monument (2 juli 1849).

Hij werd geboren te Bergen (Mons) op 12 nov. 1781 en overleed te Gent op 20 sept. 1855. We weten niet of hij op het Campo Santo begraven werd, maar dat zal wel het geval zijn.

Amper 17 jaar oud stapte hij in het Frans leger, met name in het 24ste regiment linietroepen. Korporaal gebombardeed in 1801. Sergeant in 1802. Sergeant-majoor in 1803. Van ladder klimmen gesproken !

Op 30 nov. 1808 werd hij bevorderd tot onderluitenant. Het jaar daarop tot luitenant. Adjudant-majoor op 3 juli van hetzelfde jaar. Kapitein-adjudant-majoor op 4 jan. 1811. Tot slot kapitein op 15 aug. 1812.

Onze kapitein zou zijn keizer trouw blijven dienen tot op het ogenblik dat Waterloo aan Napoleons militaire wandelingen een definitief einde stelde. Edoch de ondergang van de ene betekende nog niet de ondergang van de andere. Gelukkig zou Clump voorlopig niet zonder werk vallen want per expres ging hij zijn precieuze diensten aan de koning der Nederlanden Willem I aanbieden. Dat gebeurde in 1815 direct na 's konings troonbestijging (16 maart). In het Nederlands leger schijnt hij wat minder haast gehad te hebben in het oprapen van sterren en strepen, want hij moest het jaar 1826 afwachten om de graad van ma-

Briefhoofd gebruikt door de Société Philantropique des anciens Frères d'armes de l'Empire Française in 1863. (ook gedrukt Vanderhaeghe-Maya)

jaar te verwerven.

Nog hing de kruitdamp teweeggebracht door de patriotten gedurende de Septemberdagen als Clump het commando krijgt over het 4de regiment linietroepen. Op 15 okt. 1830 met de graad van luitenant-kolonel. Meteen is de start gegeven voor een hernieuwde klimpartij. Kolonel. Generaal-majoor. Divisie-generaal. Van simpele soldaat tot divisie-generaal : ge kunt uw stiel of ge kunt hem niet !

Dat hij op 11 aug. 1847 gepensioneerd werd wil nog niet zeggen dat hij zijn leven in ledigheid zou beëindigen want zonder tijd te verliezen stapte hij over naar de "Garde Civique de Gand". Niet als "chasseke" welteverstaan, maar als "Général Commandant Supérieur. Zonder onderbreking van 1799 tot 1815) nam hij aan al Napoleons campagnes deel : Frankrijk, Italië, de Atlantische kust, Duitsland, Portugal, Rusland. Ook de bloedige Slag bij Leipzig (16-19 okt. 1813) maakte hij mee. (Volkenslag genoemd omdat Oostenrijkers, Pruisen, Russen en Zweden eraan deelnamen.)

Al de decoraties opsommen die zijn borst bij zo menige gelegenheid versierden zullen we best niet doen. Neem gerust aan dat ze talrijk waren : van de Franse Ridderorde van het Légion d'Honneur (1 okt. 1807) tot de Belgische van Commandeur de l'Ordre Léopold (12 aug. 1847). Veertig jaar verzamelen aan één stuk.

Wilt u een bijna tastbaar bewijs in welke mate Clump door de broeders gewaardeerd en geëerd werd ?

Op 3 van de 4 zijvlakken van het Monument staan de namen vermeld van een paar ereleden van de Maatschappij. Op zijde Nr. 1 prijken die van E. Bauwens (majoor); A.E.G. Spanoghe (notaris Pouillemerct 9); J.A. Baron Heyndrycx; G. de la Ketulle, F.J. Saubert; F. Waedemont; Van de Capelle; L. Denys; Heybrouck; J. Conte; Ch. Dubois.

Op zijde Nr. 2 zijn klaarblijkelijk de namen van de elite bijeengebracht : J. Papeians (voornoemd); G.A. Van Remoortere (voornoemd); L. Van de Poele (generaal-majoor); J.B. Dollyn Dufresnil (generaal-majoor); F. Geerinckx (kolonel); J. Parasie (kap.); E. Van de Poele (notaris Burgstraat 46); Ch. Martens; G. Mechelynck; Raepsaet; L.J. Savat; H. Carl; J. Magnée; Guelduve.

Op zijde Nr. 3 is slechts één enkele naam in de steen gekapt, die van J.F. Clump / Lieutenant-Général / Commandeur de la Légion d'Honneur / et de l'Ordre Léopold / né à Mons la 12 sept. (in plaats van nov.) 1791 (in plaats van 1781) / et décédé le 20 sept. 1855.

We weten niet (op het Gemeentehuis wellicht wel) op wel kerkhof Clump begraven werd. Dat zal voorzeker op het Campo Santo geweest zijn.

Mogen we ons verhaal besluiten met het neerpennen van een aforisme? Wie over Baekelandt of Jan de Lichte schrijft, is daarom nog geen bandiet. Wie het leven beschrijft van Australische of Afrikaanse kannibalen, nog geen menseneter. Wie iets weet te vertellen over ontuchtige bedrijven, nog geen hoerenwaard. Wie Napoleon en wat met de man verband houdt behandelt, nog geen Fransdolle mensenslachter.

M. VAN WESEMAEL

NOTEN

1. *Robespierre*, genaamd De Bloedige : dictator en tiran, onthoofd op 10 dec. 1794 / *Tiberius* : Romeins keizer die ontelbare moorden op zijn geweten had / *Nero* : Romeins keizer die niet alleen massa's kristenen maar ook zijn moeder deed ombrengen.
2. Grognard : eretitel gegeven aan de keizerlijke Garde; wederrechtelijk toegeëigend door andere soldaten.
3. Vanderhaeghe : niet te verwarren met de Vanderhaeghens, zeer bekende Gentse drukkersfamilie.
4. Flora : ruime zaal gelegen aan de Holstraat, thans een schoolgebouw. Werd lang gebruikt om er de Floraliën in te houden. Destijds zeer bezochte danszaal. Een van de eerste wijkbioscopen van de stad.
5. Kieckepeest : J.J. Kieckepeest, 1773-1837, volkstype Kiekenpoot genoemd. Een onverbeterlijke fantast die overliep van domme maar ook wel van verstandige projecten. Zie G.T. IV blz. 91 e.v.
6. Zie M. Steels, *Geschiedenis van het Stedelijk Onderwijs te Gent 1828-1914*, blz. 136.
7. Zie M. v. M. : *Mijmering rond een vergeelde nieuwjaarskaart, Palmarès*, april 1971, blz. 10 met een afbeelding van het portret.
8. Zie M. v. W. : *Romantische Doodkaarten, Ons Heem*, 1972, blz. 189-201.
9. Jan Frans Willems (11 maart 1793 - 24 juni 1846) is de eerste geweest te wiens ere en nagedachtenis op het Campo Santo een herinneringsmonument opgericht werd. De inhuldiging greep plaats op 26 juni 1848, dus precies 2 jaar en 2 dagen na zijn overlijden, onder een ontelbare toeloop van een geestdriftige menigte.

BIBLIOGRAFIE

1. Archief van de "Société philanthropique...", Stadsarchief, Gent, M 30¹ (a-g)
2. P. de Fourmestraux, *Les Napoléonistes*, Bruxelles, z.d.
3. F. Bernaert, *Fastes militaires des Belges au Service de la France*.
4. J. Berte, *Histoire de la Société philanthropique...*
5. Pr. Claeys, *Gantois ayant servi comme officiers dans l'Armée française sous la République, le Consulat et l'Empire, 1792-1815*, La Flandre Libérale, 25-04-1898.

6. Pr. Claeys, Les anciens Frères d'Armes de l'Empire français, La Flandre Libérale, 14-02-1899.
 7. H. van Duyse, Le Monument napoléonien à Mont-Saint-Amand, La Flandre Libérale, 19-06-1895.
 8. P. Kluyskens, Gent en Napoleon, De Gentenaar, 18-08-1969 / 25-08-1969 / 01-09-1969
 9. P. Kluyskens, De Napoleonisten te Gent, ?
 10. L(ouis) M(aeterlinck) Les Napoléonistes gantois, La Flandre Libérale, 18-02-1905
 11. G. van Severen, Le Mémorial de Charles Blomme, chirurgien-major des Armées françaises, La Flandre Libérale, van 21-10-1960 tot 11-11-1960.
 12. A. van Werveke, De Militieloting, Vooruit, 16-11-1925.
 13. A. van Werveke, De Napoleonisten, Vooruit, 31-05-1925.
 14. M. van Wesemael, A propos van Marie Schellinck, G. T., 1977, blz. 220.
 15. E. T., De Oud-wapenbroeders van het Keizerrijk, G. T., 1977, blz. 123-124.
 16. Broederlyk en menschlievend Genootschap der Oud-gediende Wapenbroeders van het Fransch Keyzerryk, Gazette van Gent, 19-11-1841.
-